

UDC: 37.016: 821(100)

**ПРО ЗНАЧЕННЯ ВИВЧЕННЯ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
У ФОРМУВАННІ ДЕРЖАВНИЦЬКОЇ СВІДОМОСТІ
В УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ
(ІНФОРМАЦІЯ ДЛЯ РОЗДУМІВ)**

Ігор Козлик

Доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри,
Кафедра світової літератури і порівняльного літературознавства,
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника (УКРАЇНА),
76018, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57,
e-mail: ihor.kozlyk@pnu.edu.ua

РЕФЕРАТ

Стаття покликана звернути увагу на негативні явища, які спостерігаються у сфері вищої філологічної освіти в Україні. Йдеться про тенденцію різкого скорочення і навіть відмови від вивчення зарубіжної літератури як самостійного навчального предмета. Обґрунтовується думка, що виключення освітнього компонента «Зарубіжна література» з освітніх університетських програм філологічного спрямування суперечить параметральним векторам розвитку освітнього процесу в сучасному цивілізованому світі.

Ключові слова: зарубіжна література, вища філологічна освіта, освітній простір України.

**ON THE IMPORTANCE OF STUDYING FOREIGN LITERATURE
FOR THE FORMATION OF THE STATE CONSCIOUSNESS
OF THE UKRAINIAN YOUTH
(INFORMATION FOR REFLECTION)**

Ihor Kozlyk

Professor Doctor Habilitatus of Philology, Head of Department,
Department of World Literature and Comparative Literary Criticism,
Vasyl Stefanyk Precarpathian National University (UKRAINE),
76018, Ivano-Frankivsk, 57, Shevchenko str.,
e-mail: ihor.kozlyk@pnu.edu.ua

ABSTRACT

The article is meant to draw attention to the negative phenomena observed in the field of higher education in philology in Ukraine. It is focused on the tendency to sharply reduce and even abandon the study of foreign literature as an independent educational subject. The opinion is substantiated that the exclusion of the educational component of «Foreign literature» from philological curricula in universities contradicts the parametric vectors of the educational process development in the modern civilized world.

Key words: foreign literature, higher philological education, educational space of Ukraine.

Серед негативних явищ у сучасному освітньому просторі вищої філологічної освіти в Україні в непоодиноких випадках чільне місце посідає тенденція до повного виведення з освітніх програм бакалаврського рівня систематичного курсу «Зарубіжна література» (про це в руслі більш широкого процесу я вже частково писав 2021 р. в журналі «Зарубіжна література в школах

України» [див.: 4]. Наслідком такої тенденції є різке пониження культурного рівня здобувачів вищої освіти, що суперечить актуальним векторам освітньої політики держави. Недолугість аргументів тих, хто надихається такою «модернізацією» вищої філологічної освіти в Україні, не дає змоги вступати з ними в суперечку, оскільки ці «аргументи» нижче рівня критики. Тут абсолютно зневажено історичний досвід осмислення проблеми формування і розвитку української національно-культурної ідентичності, який, щонайменше, присутній у таких тезах:

1. Ігор Костецький¹, зі співдоповіді на 1-му з'їзді МУРУ (21–22 грудня 1945 р., Ашафенбург, Нижня Франконія, Німеччина):

«Невже – принципово – не можна собі уявити наскрізь українського змістом твору, з життя, скажімо, давніх шумерійців?» І невже можна серйозно думати, «що пишучи про шаровари, київську бурсу і гикавку після надмірного вживання самогону» можна «одним цим створить український роман» (тобто збагатити культурний багаж нації)? «Речники національних відроджень часто-густо навіть походили з чужонаціональних духовностей і кровей. Суть, очевидно, в тих темних індивідуальних перехрестях, де сходяться течії національні, соціальні, біологічні, де розв'язується проблема пошлюблення доби і особистості», а тому «треба вміти народитися або стати індивідуальністю». «Національне автора, що живе в ньому збірно, як наслідок історичного відчуження мільйонів одиниць однакового з ним духовного спрямування і однакової мови – це національне житиме в морі інтернаціональному, житиме навіть тоді, коли народ <як, скажімо, римський> перестане існувати в даній якості», – саме тому, що творчість такого українського автора буде «здобутком усіх народів», без втрати ним своєї українськості [3, с. 33, 34; те саме: 2, с. 614, 615, 617].

2. Володимир Державин², зі статті 1946 р. «Проблематика стилів і плужанство за кордоном»:

«Принципова відмова від усього чужого і ворожого українській нації не становить у мистецтві позитивної програми, це лише нагадування про те, чим українське мистецтво не повинне бути; а яким воно повинне бути – з цього не випливає, бо український національний світогляд не є монополією жодного літературного стилю, і жоден літературний стиль – чи то на сьогодні наявний, чи то майбутній – на таку монополію претендувати не сміє» [1, с. 3; те саме: 2, с. 637–638].

3. Улас Самчук³, з доповіді на 1-му з'їзді МУРУ (21–22 грудня 1945 р., Ашафенбург, Нижня Франконія, Німеччина):

Дух, втілений у творах великого письменника будь-якої національної літератури на кшталт Вільяма Шекспіра водить «нас у місця, де беруть початок усі наші істини, всі наші правди, де зв'язуються і розв'язуються рай і пекло, де добро і зло постійно міряють свої сили, де любов і ненависть чергуються, тримаючи рівновагу осі, на якій обертається вселюдська мораль», і «в сумі якраз цих дуже сконденсованих пристрастей треба шукати дуже велику гармонію суцільності в організації людського буття, людського права, державних, національних і соціальних форм, великої і тривалої традиційності, яка дає дуже потужний підмурівок для існування роду людського в одному місці». Велика література є «вимовним і дуже переконливим речником» свого народу (нації), втіленням тих моральних засад, якими «тримається впродовж віків <його> величезна світова потуга». «Твори великої художньої літератури давали, дають і будуть давати щось, що скріплює, збагачує, цементує солідарність людських вдач і різноманітностей» [5, с. 42, 45; те саме: 2, с. 580, 581, 583].

¹ **Костецький Ігор** (справжнє прізвище Мерзляков, 1913, Київ, Україна – 1983, Швайкгайм, Німеччина) – український письменник, перекладач, критик, літературознавець, режисер, видавець, один із засновників і чільних теоретиків Мистецького українського руху в еміграції, член Міжнародного ПЕН-клубу, літературний редактор першого повного перекладу Біблії, випущеного у світ отцями Василями 1963 р. в Римі.

² **Державин Володимир** (1899, Санкт-Петербург, Росія – 1964, Аугсбург, Німеччина) – український філолог, критик, один з активних діячів Мистецького українського руху в еміграції, член НТШ, Української вільної академії наук (УВАН), професор Українського вільного університету в Мюнхені.

³ **Самчук Улас** (1905, Рівненщина, Україна – 1987, Торонто, Канада) – український письменник, член уряду УНР у вигнанні, голова Мистецького українського руху в еміграції.

Мабуть, не в останню чергу саме розуміння неминучої шкоди від таких освітніх аберацій призвело до появи наказу МОН України «Деякі питання розміщення державного (регіонального) замовлення, поєднання спеціальностей (предметних спеціальностей), спеціалізацій та присвоєння професійних кваліфікацій педагогічних працівників закладами фахової передвищої, вищої освіти» від 11 листопада 2022 року за № 1006 [див.: 7], який, звісно, не додає насаги прихильникам зведення нанівець освітнього компонента «Зарубіжна література».

Та проблема з викладанням зарубіжної літератури на філологічних спеціальностях багатьох українських університетів значно глибша й суттєвіша, бо сягає за будь-які локальні межі. Це добре розумів видатний український учений-літературознавець, письменник і культурний діяч еміграції, член об'єднання українських письменників на еміграції «Слово» (1954), спілки аргентинських письменників (1985), національної спілки письменників України (1992), лауреат національної премії України ім. Шевченка (2006) Ігор Качуровський (1918, Ніжин, Україна – 2013, Мюнхен, Німеччина). В одному із листів від 1984 року до українського літературознавця, письменника, педагога та громадського діяча Дмитра Нитченка (1905, Полтавщина, Україна – 1999, Мельбурн, Австралія) Ігор Качуровський писав:

«Про яку державу можуть мріяти українці, коли вони не знають (у масі своїй), хто такий Петрарка?».

Ці слова, як зазначає Михайло Слабошпицький (який їх і процитував у своїй книзі «25 поетів української діаспори» [див.: 6, с. 598]), первісно були адресовані «головним чином українській діаспорі». Та якщо у нас «вдосконалення» існуючих ОП буде й надалі відбуватися у напрямі знищення викладання зарубіжної літератури, то ми маємо всі шанси плідно переадресувати застереження Ігоря Качуровського на свою адресу.

А звідси неминуче питання: які цілі переслідують ті, хто хоче приборати з філологічних університетських ОП належне (чи навіть будь-яке) вивчення зарубіжної літератури і чи стосуються вони призначення освітньої діяльності та загалом цивілізаційного культуротворення?

ЛІТЕРАТУРА

1. Державин В. Проблематика стилів і плужанство за кордоном. *Світання* : науково-літературознавчий зб. Виходить на правах рукопису. 1946. Ч. I. С. 1–10. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7890/file.pdf>
2. Українська літературна критика. Антологія у 2 т. / наук. ред. В. Дончик. Т. 1 : Літературні дискусії першої половини ХХ століття. Київ : Наук. думка, 2015. 719 с.
3. Костецький І. Український реалізм ХХ сторіччя. Співдоповідь [на 1-му з'їзді МУРу]. *МУР. Мистецький український рух* : зб. літературно-мистецької проблематики. На правах рукопису. Зб. III. Регенсбург : Накладом вид. с-ки «Українське слово», 1947. С. 33–37. URL: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5534/file.pdf>
4. Козлик І. Репліка на актуальну тему. *Зарубіж. літ. в ик. України*. 2021. № 5. 2-га с. обкл.
5. Самчук У. Велика література. Доповідь [на 1-му з'їзді МУРу]. *МУР. Мистецький український рух* : зб. літературно-мистецької проблематики. На правах рукопису. Зб. I. Мюнхен; Карлсфельд, 1946. С. 38–52. URL: <https://diasporiana.org.ua/periodika/675-zbirnik-mur-1946-ch-1/>

6. Слабошпицький М. «Бачу душу мою крізь прочитані книги...». Володимир Базилевський і Михайло Слабошпицький – про феномен Ігоря Качуровського. *Слабошпицький М. 25 поетів української діаспори*. Київ : Ярославів Вал, 2012. С. 595–616.
7. Деякі питання розміщення державного (регіонального) замовлення, поєднання спеціальностей (предметних спеціальностей), спеціалізацій та присвоєння професійних кваліфікацій педагогічних працівників закладами фахової передвищої, вищої освіти. Наказ МОН України від 11 листопада 2022 року за № 1006. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 23 грудня 2022 р. за № 1669/39005. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1669-22#Text>

REFERENCES

1. Derzhavyn, V. (1946), “Problems of styles and pluzhanstvo abroad” [“Problematyka styliv i pluzhanstvo za kordonom”], *Svitannia: naukovo-literaturoznavchyi zb. Vykhydyt na pravakh rukopysu*, No. I, pp. 1-10, available at: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/7890/file.pdf> (in Ukrainian).
2. Donchuk, V. (Ed.). (2015), *Ukrainian literary criticism. Anthology in 2 vols*. Vol. 1: Literary discussions of the first half of the 20th century [*Ukrainska literaturna krytyka. Antolohiia u 2 t. T. 1: Literaturni dyskusii pershoi polovyny 19 stolittia*], Nauk. dumka, Kyiv, 719 p. (in Ukrainian).
3. Kostetskyi, I. (1947), “Ukrainian realism of the 20th century” [“Ukrainskyi realizm 19 storichchia”], *MUR*, No. 3, Nakladom vyd. s-ky “Ukrainske slovo”, Regensburg, pp.33-37, available at: <https://diasporiana.org.ua/wp-content/uploads/books/5534/file.pdf> (in Ukrainian).
4. Kozlyk, I. (2021), “Reply on a current topic” [“Replika na aktualnu temu”], *Zarubizh. lit. v shk. Ukrainy*, No. 5, 2nd cov. (in Ukrainian).
5. Samchuk, U. (1946), “Great literature” [“Velyka literatura”], *MUR*, No. 1, München, Karlsfeld, pp. 38-52, available at: <https://diasporiana.org.ua/periodika/675-zbimik-mur-1946-ch-1/> (in Ukrainian).
6. Slaboshpytskyi, M. (2006), “‘I see my soul through the books I read...’ Volodymyr Bazylevskyi and Mykhailo Slaboshpytskyi – about the phenomenon of Ihor Kachurovskyi”, *Slaboshpytskyi, M. 25 poets of the Ukrainian diaspora* [“‘Bachu dushu moiu kriz prochytani knyhy...’. Volodymyr Bazylevskyi i Mykhailo Slaboshpytskyi – pro fenomen Ihoria Kachurovskoho”, *Slaboshpytskyi M. 25 poetiv ukrainskoi diaspory*], Yaroslaviv Val, Kyiv, pp. 595-616. (in Ukrainian).
7. (2022), *Some issues of placement of the state (regional) order, combination of specialties (subject specialties), specializations and assignment of professional qualifications of pedagogical workers by institutions of professional pre-higher, higher education*. Order of the Ministry of Education and Culture of Ukraine dated November 11, 2022 under No. 1006. Registered in the Ministry of Justice of Ukraine on December 23, 2022 under No. 1669/39005 [*Deiaki pytannia rozmishchennia derzhavnoho (rehionalnoho) zamovlennia, poiednannia spetsialnostei (predmetnykh spetsialnostei), spetsializatsii ta prysvoiennia profesiinykh kvalifikatsii pedahohichnykh pratsivnykiv zakladamy fakhovoi peredvyshchoi, vyshchoi osvity*. Nakaz MON Ukrainy vid 11 lystopada 2022 roku za № 1006. Zareiestrovano v Ministerstvi yustytysii Ukrainy 23 hrudnia 2022 r. za № 1669/39005], available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1669-22#Text> (in Ukrainian).

